

Topkapı Sarayı'ndan Bir Hazine: Ma'kılı Yazılı Sancak Kur'an-ı Kerim'i (E.H. 485)

Ali Rıza ÖZCAN¹ Şerife ÇAKIR^{2*}

¹ Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, İstanbul, Türkiye

² Necmettin Erbakan Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Konya, Türkiye

Makale Bilgisi

Geliş Tarihi: 24.10.2024
Kabul Tarihi: 24.12.2024
Yayın Tarihi: 31.12.2024

Anahtar Kelimeler:
Sancak Kur'an-ı Kerim'i,
Ma'kılı yazı,
Topkapı Sarayı Müzesi.

ÖZET

Topkapı Sarayı Müzesi Koleksiyonu'nda E.H. 485 Envanter numarasıyla kayıtlı olan Sancak Kur'an-ı Kerim'inin incelenmesi üzerine odaklanmaktadır. Hat sanatında önemli bir yer tutan ve özellikle harflerin düz ve köşeli formunda kullanımıyla bilinen Ma'kılı yazılın, bu eser üzerindeki estetik, dini ve sembolik anlamları detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Osmanlı Devleti'nin askeri geleneklerinde ve manevi yapısında merkezi bir konuma sahip olan bu eser hem sanat değeri hem de kullanıldığı yer manası ile araştırmacılar için önem arz etmektedir. Makalede, öncelikle Ma'kılı yazılın tarihsel gelişimi, yapısal özellikleri ve Hat sanatındaki yeri üzerine detaylı bir analiz sunulmaktadır. Bu bağlamda, Ma'kılı yazılın sert ve köşeli hatlarla tasarlanmış geometrik yapısının, Osmanlı döneminde güç ve otoriteyi simgeleyen bir unsur olarak nasıl kullanıldığına dair bilgiler verilmektedir. Ardından, Sancak Kur'an-ı Kerim'inin fiziksel yapısı, estetik değeri ve tarihi bağlamı detaylandırılmış; eserin yapısı ve muhafaza teknikleri, süslemeleri ve taşıdığı dini motifler analiz edilmiştir. Özellikle eserin üzerindeki Ma'kılı yazılın içerdiği dini metinleri ve bu içerdiği mesajların Osmanlı ordusunun manevi kimliğine nasıl katkıda bulunduğu, görsel düzenleme ve yazılın estetik özellikleriyle ilişkilendirilmiştir. Makale, E.H. 485 envanter numaralı Sancak Kur'an-ı Kerim'inin Osmanlı dönemi Hat sanatında ve askeri kültürde taşıdığı sembolik değerleri ve bu değerlerin tarihsel önemini vurgulamaktadır. Bu çalışmanın bulguları, Hat sanatında yazılın estetik, dini ve sembolik işlevleri üzerine yapılan araştırmalara önemli bir katkı sağlaması hedeflenmektedir.

A Treasure from Topkapı Palace: The Flag Qur'an with Ma'kılı Script (E.H. 485)

Article Info

Received: 24.10.2024
Accepted: 24.12.2024
Published: 31.12.2024

Keywords:
The Quran of the Banner,
Ma'kılı Script,
Topkapı Palace Museum.

ABSTRACT

This article focuses on the examination of the Flag Qur'an, registered under inventory number E.H. 485 in the Topkapı Palace Museum Collection. The study delves into the aesthetic, religious, and symbolic meanings of the Ma'kılı script, which holds a significant place in calligraphy and is known for its straight and angular forms, as featured in this manuscript. This work, centrally important in the Ottoman Empire's military traditions and spiritual framework, is of great interest to researchers for its artistic value and the role it played in its historical context. The article begins with a detailed analysis of the historical development, structural characteristics, and role of Ma'kılı script in calligraphy. It explains how the geometric structure of Ma'kılı, with its rigid and angular lines, symbolized power and authority during the Ottoman period. Subsequently, the Flag Qur'an's physical structure, aesthetic value, and historical context are described, with a focus on its structure, preservation techniques, decorations, and religious motifs. Special attention is given to the Ma'kılı inscriptions, exploring how the religious texts and messages they contain contributed to the spiritual identity of the Ottoman army and their relation to visual arrangement and aesthetic attributes. This article underscores the symbolic values and historical importance of the E.H. 485 Flag Qur'an in Ottoman calligraphy and military culture. The study aims to contribute significantly to research on the aesthetic, religious, and symbolic functions of calligraphy.

Bu makaleye atıfta bulunmak için:

Özcan, A. R., & Çakır, Ş. (2024). Topkapı Sarayı'ndan bir hazine: Ma'kılı yazılı Sancak Kur'an-ı Kerim'i (E.H. 485). *Nigarhane*, 4(1), 17-34. <https://doi.org/10.54496/Nigarhane.2024.18>

*Sorumlu Yazar: Şerife ÇAKIR, serifecakir@erbakan.edu.tr

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

GİRİŞ

Topkapı Sarayı Müzesi Koleksiyonu'nda yer alan E.H. 485 envanter numaralı Sancak Kur'an-ı Kerim'i, Hat tarihinde hem manevi hem de kültürel açıdan büyük öneme sahip bir eserdir. Kur'an-ı Kerim, Osmanlı İmparatorluğu'nun askeri ve manevi gücünü temsil eden bir nesne olarak öne çıkmakta ve bu dönem dini inanışlar ile askeri gelenekler arasındaki derin ilişkiyi yansıtmaktadır. Özellikle askeri sancak olarak kullanılması, bu eserin kültürel kimliğini ve anlamını daha da güçlendirmektedir.

Sancak Kur'an-ı Kerimi, Osmanlı İmparatorluğu döneminde, askeri birliklere manevi bir güç ve cesaret vermek amacıyla kullanılan kutsal bir nesne olarak dikkat çekmektedir. Osmanlı ordusunda, savaş meydanlarında zafer kazanmanın manevi bir destekle mümkün olduğuna inanılırdı. Bu doğrultuda, Kur'an-ı Kerim'in askeri sancak olarak kullanımı, ordunun maneviyatını ve birliğini güçlendiren bir unsur olduğu düşünülmektedir.

Eserin üzerindeki Ma'kılı yazılı, Hat sanatında kendine özgü geometrik ve köşeli hatlarıyla bilinen bir yazı çeşididir. Ma'kılı yazı, Hat sanatında güçlü bir estetik ve sembolik yapıya sahip olup, genellikle mimari yapılarda, el yazmalarında, Halı-Kilim ve Tılsımlı Gömlelerde tercih edilmiştir. Bu yazı türünün kullanımı, eserin manevi bir koruyucu olarak algılanmasını sağlarken, askeri sancaklar üzerindeki estetik değerleri ile de dikkat çeker. Ma'kılı yazılı, savaş meydanlarındaki askeri birliklere cesaret vermeyi ve maneviyatlarını güçlendirmeyi hedeflemiştir.

Çalışmanın temel amacı, Topkapı Sarayı Müzesi Koleksiyonu'nda yer alan E.H. 485 envanter numaralı Sancak Kur'an-ı Kerim'ini hem estetik hem de dini açıdan kapsamlı bir şekilde incelemektir. Araştırma, eserin tarihsel gelişim sürecini, fiziksel özelliklerini ve üzerindeki yazılı estetik değerlerini ele alarak, bu kutsal eserin Hat sanatındaki yerini ve sembolik anlamlarını ortaya koymayı hedeflemektedir. Eserin, Osmanlı dönemi hat sanatı ve kitabî süsleme teknikleri ile olan ilişkisi de araştırmanın diğer bir boyutunu oluşturmaktadır. Bu kapsamda, eserin üzerindeki Ma'kılı yazılı, sadece bir süsleme unsuru olarak değil, aynı zamanda dini bir koruyucu ve manevi bir güç kaynağı olarak değerlendirilmektedir.

Araştırma, Hat sanatında yazı ve estetik anlayışın tarihsel gelişimini anlamak açısından önem taşımaktadır. Bu çalışmada, Sancak Kur'an-ı Kerim'inin kullanımı ve üzerindeki Ma'kılı yazılı incelenerek, Hat sanatında yazının çok yönlü işlevleri incelenirken diğer taraftan bu kutsal eserin Osmanlı devletinin dini ve kültürel mirası üzerindeki etkilerini değerlendirmek de araştırmanın bir başka hedefidir.

Ma'kılı Yazının Tarihçesi ve Yapısal Özellikleri

Ma'kılı yazı, İslam hat sanatının köklü ve özgün yazı türlerinden biridir. Bu yazı, geometrik ve köşeli yapısıyla öne çıkar. İslam sanatında mimari süslemelerde, el yazmalarında ve anıtsal yapılarda yaygın olarak kullanılan bu yazı türü, estetik ve işlevsel bir ifade biçimi olarak değerlendirilmiştir. Hat sanatında yazı türlerinin her biri, estetik ve fonksiyonel amaçlar doğrultusunda belirli bir yazı düzeni ve formuna sahiptir. Bu bağlamda, Ma'kılı yazılı, kendine özgü geometrik ve simetrik yapısıyla diğer yazı türlerinden ayrılır. Bu yazı, Hat sanatında düz, köşeli ve sert çizgileriyle, sembolik anlamlar taşıyan bir ifade biçimi olarak kullanılmıştır. Özellikle sancak ve bayraklarda tercih edilmesi, bu yazı türünün görsel olarak dikkat çekici bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır.¹

Ma'kılı yazı, kökeni kesin olarak bilinmeyen ancak İslam sanatının erken dönemlerinde gelişen bir yazı çeşididir. Ma'kılı kelimesinin "kale gibi korunaklı" anlamını taşıması, yazının sert ve düzenli yapısını ifade eder. Yazının geometrik hatları ve düzenli dizilim kuralları, onu İslam mimarisinde tercih

¹ M. Bedreddin Yazır, *Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli I* (1981), 75; Hudu Memmedov, *Nahışların Yaddaşı* (İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1994), 15,

edilen bir yazı türü yapmıştır. Bu özellikler, estetik ve fonksiyonel açıdan mimari yapılar üzerinde etkileyici bir görsel sunum oluşturmaktadır.²

Ma'kılı yazının kökeni ve gelişimi üzerine birçok farklı görüş öne sürülmüştür. Bu görüşler, yazının sanatsal ve kültürel anlamada nasıl geliştiği ve şekillendiği üzerine farklı bakış açıları sunmaktadır. Yazının Hat sanatında oldukça belirgin olan köşeli ve geometrik yapısı, kökenine ilişkin çeşitli tartışmaları da beraberinde getirmiştir.

Ma'kılı yazının kökenine dair çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bir görüş, Ma'kılı yazının erken İslam dönemine ait Kûfi yazı türlerinden ayrılarak sonradan geliştiğini ve İslam öncesi Arap yazılından türemediğini savunmaktadır. Diğer bir görüş, yazının geometrik ve köşeli yapısının, tarih boyunca Türk halkları tarafından kullanılan ve toplumsal kimlik ile inançları yansıtan Türk damgalarından etkilenmiş olabileceğini öne sürmektedir. Buna ek olarak, Çin ve Uygur yazı sistemleriyle olan olası ilişkiler, İpek Yolu boyunca gerçekleşen kültürel etkileşimler çerçevesinde değerlendirilmektedir. Özellikle, Çin mühür yazısının köşeli ve dikdörtgen formunun, Ma'kılı yazının geometrik yapısına benzerlik gösterdiği bilinmektedir. Son olarak, İslam mimarisinde kullanılan geometrik tuğla dizilimlerinin, özellikle Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde öne çıkan yapıların estetik düzeni içinde Ma'kılı yazının gelişimine katkıda bulunduğu savunulmaktadır. Bu görüşler, Ma'kılı yazının İslam dünyasında gelişen bir yazı türü olarak farklı kültürel ve sanatsal etkilerle biçimlendiğini öne sürmektedir.³

Bu görüşlerin her biri, Ma'kılı yazının kökenine dair farklı bakış açıları sunar ve yazının gelişimini farklı kültürel etkileşimler ve sanatsal akımlar üzerinden açıklar. Ancak bu görüşlerin kesinliğini destekleyecek doğrudan kanıtlar sınırlıdır, bu yüzden Ma'kılı yazının tam olarak hangi kültürel veya sanatsal süreçlerden geçerek geliştiğini belirlemek, hala araştırmaların odak noktasında yer almaktadır.

Ma'kılı yazı çeşidinde, harflerin köşeli ve keskin hatlarla tasarlanması, hat sanatının ahenk ve düzen anlayışına uygun bir yapıyı ortaya koyar. Yazının bu yapısal özellikleri, onun sancaklar üzerinde kullanımı için ideal bir form sunar. Özellikle sancaklarda kullanılan Ma'kılı yazılı, dikkat çekici bir görsel etki oluşturarak, askeri birliklerin gücünü ve manevi birliğini sembolize eder. Yazının geometrik düzeni, hat sanatında sıklıkla görülen simetri ve tekrara dayalı estetik anlayışla da uyumludur.

Topkapı Sarayı Müzesi Koleksiyonu'nda yer alan ve Envanter numarası E.H. 485 olan Sancak Kur'an-ı Kerîmi, hat tarihinin önemli eserlerinden biridir. Bu eserin fiziksel özellikleri, hat sanatındaki ince işçilik anlayışını da yansıtmaktadır. Parşömen üzerine titizlikle yazılmış olan bu Kur'an-ı Kerîm, dönemin hat sanatının ve kitabî süsleme tekniklerinin zarif bir örneğini oluşturur.

Resim 1. TSM de E.H. 485 envanter numaralı Sancak Kur'an-ı Kerîmi ve muhafazası

² Ömür Bakırer, "Kûfi Yazıda Geometrik Yorumlar Üzerine Bir Deneme," *Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi* 1 (1982), 1-20.

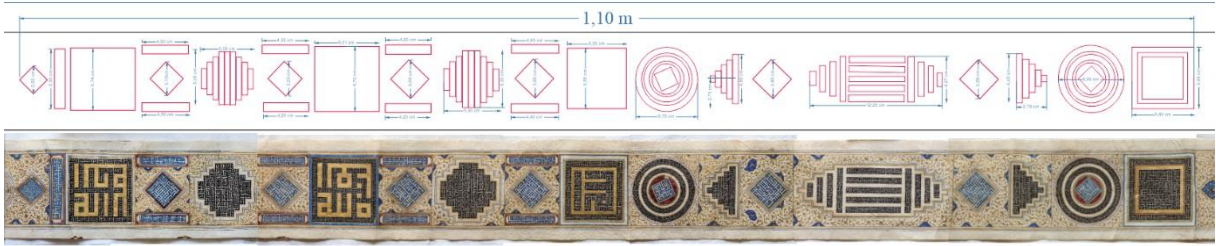
³ Ömür Bakırer, "Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Mimarisinde Taş ve Tuğla İşçiliği", *Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı*, mlf. Nejat Diyarbekirli (İstanbul: İşbankası Kültür Yayınları, 1993), 255-280; İlham Enveroğlu, "Ma'kılı Yazıların Tasarım Özelliklerine Yapısalcı Yaklaşım", *VII. Uluslararası Türk Kültürü, Sanatı ve Kültürel Mirası Koruma Sempozyumu/Sanat Etkinlikleri*, (Bakü-Azerbaycan: Anka Basım-Yayım, 2013), 265-271.

E.H. 485 Envanter Numaralı Sancak Kur'an-ı Kerîmi

Topkapı Sarayı Müzesi Koleksiyonu'nda yer alan E.H. 485 envanter numaralı Sancak Kur'an-ı Kerîmi, 1300-1330 yılları arasında tarihlenen, İslam sanatının nadir ve değerli eserlerinden biridir. Parşömen kâğıdına siyah mürekkep ve altın kullanılarak yazılan bu Kur'an, 9 cm genişliğinde ve 1105 cm (11,5 m) uzunluğunda rulo formunda hazırlanmıştır. Eser, gümüş üzerine altın kaplama yapılmış sekizgen formdaki bir kutuda korunmaktadır. Bu kutu, 3 cm çapında ve 15 cm uzunluğunda olup ipekten yapılmış bir kordonla sancağa bağlanacak şekilde tasarlanmıştır.

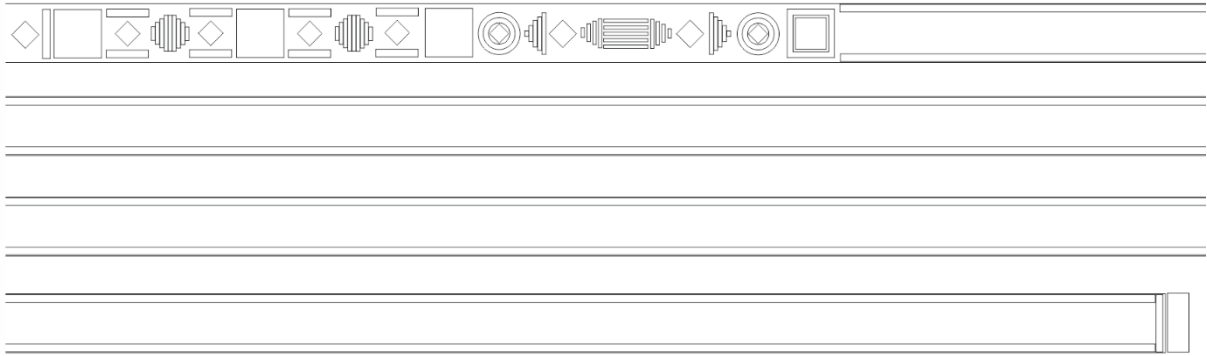
Eserin Fiziksel Yapısı ve Malzemesi

Sancak Kur'an'ı, dikkat çekici detaylara sahip üç ana bölümden oluşmaktadır. Rulo halinde yukarıdan aşağıya doğru yazılan bu Kur'an, estetik ve işlevselliği bir araya getiren özel bir tasarım anlayışıyla hazırlanmıştır.

Çizim 1. Sancak Kur'an-ı Kerîmi'nde Ma'kili yazı düzeni

Çizim 1, Ma'kili yazının geometrik yapısını ve karakteristik özelliklerini detaylı bir şekilde ele almak amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmada, toplam uzunluğu 11,05 metre olan Kur'an'ın yaklaşık 1,10 metrelik kısmını kaplayan Ma'kili yazı, orijinal ölçülerine bağlı kalınarak vektörel çizim yapılmıştır. Ma'kili yazının yapısal özelliklerine uygun olarak yazının oranları ve zemine yerleşimi titizlikle düzenlenmiştir. Vektörel olarak yazının estetik ve sanatsal değerlerinin yanı sıra matematiksel düzeninin anlaşılmasına da katkı sağlamaktadır.

Çizim 2. Sancak Kur'an-ı Kerîmi vektörel çizimi

Birinci Bölüm

Bu bölüm, alt kısmı dairesel ve yukarıya doğru konik şekilde sivrilen bir form içinde nesih hattı ile yazılmış **Ayete'l Kürsî** ile başlamaktadır. Ardından, alt alta sıralanan ayetler farklı geometrik formlara yerleştirilmiştir. Ma'kili yazıyla yazılan bu ayetler, mavi ve siyah mürekkep kullanılarak yazılmış, tahrirlerinde ve süslemelerinde yeşil, kırmızı ve altın kullanılmıştır. Yazılı arasındaki süslemeler, helezonlar ve rumi desenlerle zenginleştirilmiş; altın ve mavi renkler ön planda tutulmuştur.

İkinci Bölüm

Bu bölüm ise dikdörtgen bir form ve üçgen alınlıkla başlamaktadır. Zemini mavi renkli olan bu kısımda kırmızı yapraklı, yeşil renkte göbekli çiçek motifleri bulunmaktadır. Üçgen alınlık, siyah zemin üzerine kapalı formda rumi desenlerle süslenmiştir.

- ◆ Klasik tezhip desenleriyle başlayan ikinci bölüm, yukarıdan aşağıya doğru **nesih hattı** ile yazılmıştır. Kur'an-ı Kerim'in tamamı, parşömen üzerinde bu bölümde yer alır.
- ◆ Kenar bordürlerde dış kısımda iki satır halinde Ma'kılı yazılı, iç kısımda ise tek satırlı, nesih yazı ile oluşturulan yazılı, parşömenin sonuna kadar devam etmektedir.
- ◆ Orta kısımda yer alan nesih yazılı, **Fatiha Suresi** ile başlayıp **Bakara Suresi** ile devam etmektedir. Kenar bordürlerdeki yazılı ise her iki kenarda da **besmele** ile başlamaktadır. Tasarımda Kur'an-ı Kerim'in tamamı yer almaktadır.

Üçüncü Bölüm

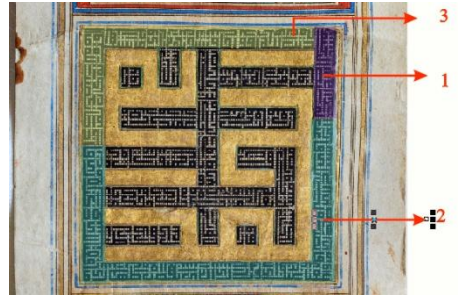
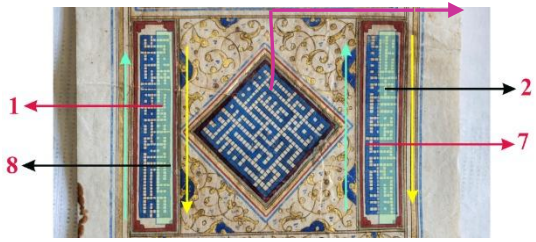
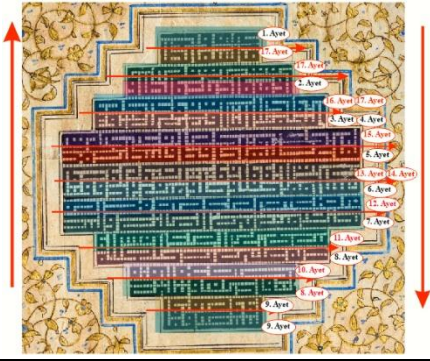
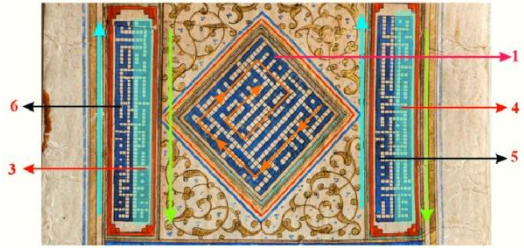
Parşömenin son kısmında, Kur'an-ı Kerim'in son ayetleri de nesih yazı çeşidi ile yazılmıştır. Yazı düzenlemesinde dikkat çekici bir tasarım tercih edilerek, dış çerçevede Ma'kılı yazı, iç çerçevede ise nesih yazı kullanılmıştır. Bu düzenleme, yazı stillerinin estetik uyumunu ve görsel derinliğini artırmıştır. Parşömenin son bölümünde, dikdörtgen bir çerçeve içerisinde yer alan mavi renkli Ma'kılı yazı, kompozisyonun hem sanatsal hem de manevi yönünü vurgulayan bir unsur olarak öne çıkmıştır. Bu tasarım, yazı stillerinin farklı kullanım alanlarını ve bunların birbirini tamamlayan özelliklerini ortaya koymaktadır.

Makale kapsamında, Sancak Kur'an-ı Kerimi üzerinde yer alan Ma'kılı yazılı detaylı bir şekilde incelenmiş ve açıklanmıştır. Bu incelemede, eserin üzerindeki yazılı tablo formunda düzenlenmiş ve her bir yazı, kompozisyon içerisindeki yerleşim sırasına göre ele alınmıştır. Tabloda yazılın hangi ayetler olduğu açıkça belirtilecek şekilde düzenlenmiştir.

Eser üzerindeki yazılı, Sancak Kur'an-ı Kerimi üzerindeki uygulanma sırasına göre ayrıştırılmış ve tek tek bağımsız olarak değerlendirilmiştir. İnceleme sırasında her bir yazının hangi ayet olduğu ya da ayetin hangi bölümleri olduğu belirlenmiş, bu ayetlerin içerikleri anlam ve yazılışları birlikte açıklanmış, kısa ayetlere tabloda yer verilirken uzun ayetlerde sadece hangi ayet olduğu belirtilmiştir. Ayrıca yazılın estetik ve kompozisyon yapısı değerlendirilmiş, Ma'kılı yazıya özgü köşeli ve düz hatlarla oluşturulmuş simetrik düzenlerinin eserin genel estetiğine olan katkısı vurgulanmıştır.

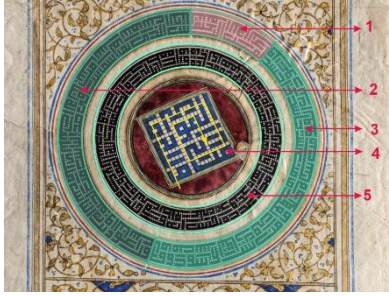

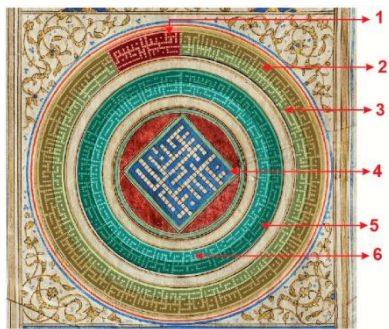
Tabloda, her bir yazı için hangi ayet ya da ibare kullanıldığı belirtilmiş, bu ifadelerin anlamları eserin sanatsal ve manevi yönü ile ele alınmıştır. Bunun yanı sıra, eserin üzerindeki geometrik desenlerin yazılıla olan uyumu da analiz edilerek, yazılın estetik bütünlüğe olan katkısı detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Bu düzenleme, Sancak Kur'an-ı Kerimi üzerindeki yazılın hem sanatsal hem de manevi değerlerini bir arada değerlendirmeyi ve okuyucuların bu yazılın anlamını daha iyi kavramasını sağlamayı amaçlamaktadır.

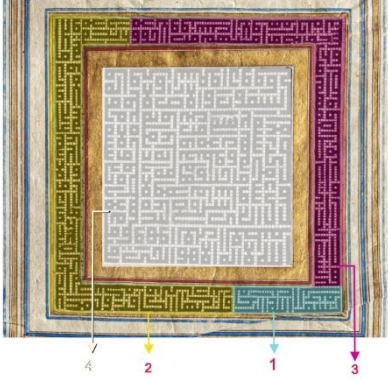
Sıra No.	Sancak Kur'an-ı Kerîmi üzerindeki Sırasına Göre Ma'kılı yazılı	İbareler
1.		<p>1. Nur Suresi 42. Ayet:</p> <ul style="list-style-type: none"> ♦ ve lillahi mulku's semavâti ve'l-ard, ve ilallahi'l-masîr. ♦ Göklerin ve yeryüzünün egemenliği yalnızca Allah'a aittir. Sonuçta dönüş Allah'adır. <p>2. Hakka Suresi 43. Ayet</p>
2.		<p>Elhamdüllillah (Orta kısımda altın renginde)</p> <p>1. Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm</p> <p>2. İnşirah Suresi</p> <p>3. Nasr Suresi</p>
3.		<p>Fil Suresi</p> <p>1 / 2 / 7 / 8. Ayetler</p> <p>Müminun Suresi 97. Ayet</p> <p>De ki: "Rabbim! Şeytanların etkilemelerinden Sana sığınırım."</p> <p>"ve kul rabbi euzu bike min hemezatiş şeyatin."</p>
44.		<p>Tarik Suresi</p> <p>Tasarımda Tarik Suresi'nin ayetleri, aşağı yönde (üstten alta) ve yukarı yönde (alttan üste) bakacak şekilde düzenlenmiştir. En üstte yer alan 1. Ayet, en alttaki son ayetle karşılıklı duracak şekilde dizilmiştir.</p>
5		<p>1. Enfal Suresi 10. Ayet</p> <p>Fil Suresi devamı</p> <p>3 / 4 / 5 / 6. ayetler</p> <p>Tabloda 3 numara ile belirtilen yazılı aynı formdaki tasarımın devamıdır.</p>

2		<p>1. Bismillāhi'r-Raḥmāni'r-Raḥīm / Felak ve Nas Sureleri</p> <p>2. Rum Suresi 17- 18. ayet</p> <p>3. "ve'llāhu veliyyul-mu'minîn."</p> <p>"Allah, müminlerin dostudur."</p> <p>Ali İmran Suresi 68. Ayetinin (son kısmı)</p>
3		<p>Haşr Suresi</p> <p>1 ve 22. ayetler</p>
4		<p>Duhan suresi 38. Ayet</p> <ul style="list-style-type: none"> ♦ "ve mâ halaknâs-semâvâti vel-arda ve mâ beynehumâ lâibîn(lâibîne). " ♦ "Biz gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri oyun olsun diye yaratmadık."
5		<p>Tekasur suresi Tasarımda Tekasur Suresi'nin ayetleri, aşağı yönde (üstten alta) ve yukarı yönde (alttan üste) bakacak şekilde düzenlenmiştir. En üstte yer alan 1. Ayet, en alttaki son ayetle karşılıklı duracak şekilde düzenlenmiştir.</p>
6		<p>Haşr Suresi 23-24. ayet</p>
7		<p>1. Bismillāhi'r-Raḥmāni'r-Raḥīm</p> <p>2. Ali imran Suresi 26. Ayet</p> <p>3. Ali İmran Suresi 27. Ayet</p> <p>4. Ali İmran Suresi 148. Ayet (son kısım)</p> <p>5. Rum Suresi 17-18. Ayet</p> <p>6. Rum Suresi 19. Ayet</p>

8		<ol style="list-style-type: none"> 1. Bismillāhi'r-Raḥmāni'r-Raḥīm 2. Kafirun Suresi 3. Kureyş Suresi 4. Ayete'l Kürsi
---	---	---

Tablo 1. Sancak Kur'an-ı Kerimi'ndeki Ma'kılı yazılar

E.H. 485 Envanter Numaralı Sancak Kur'an-ı Kerimi'ndeki Ma'kılı Yazının Yer Aldığı Ayet ve İbareler

Topkapı Sarayı Müzesi Koleksiyonu'nda yer alan ve sancak olarak kullanılan E.H. 485 numaralı Kur'an-ı Kerim, üzerine işlenmiş seçkin ayetler ve dini ifadelerle dikkati çeken eşsiz bir eserdir. Bu ibareler hem dini anlamlar taşır hem de manevi bir destek unsuru olarak işlev görür. Eser, savaş meydanlarında askerlere cesaret ve ilahi bir koruma hissi vermek amacıyla hazırlanmıştır. İşte sancakta yer alan ayet ve ifadelerin açıklamaları:

En'am Suresi 72. Ayet

"Göklerin ve yerin egemenliği yalnızca Allah'a aittir. Sonunda dönüş yalnızca Allah'adır."
"Ve lillahi mulkus semavati vel ard, ve ilallahil masir."

Ayet, Allah'ın mutlak egemenliğini ve insanın nihai dönüşünün yalnızca O'na olacağını hatırlatır. Savaş ortamında, askerlere Allah'a olan teslimiyetin önemini vurgulayan bu ayet, manevi bir rehber olarak işlev görmüştür.

Kadir Suresi

"Şüphesiz, biz onu Kadir Gecesi'nde indirdik. Kadir Gecesi bin aydan daha hayırlıdır."
Sure, Kur'an-ı Kerim'in indirildiği geceye atıfta bulunarak onun manevi değerini vurgular. Sancakta yer alması, Allah'ın insanlara indirdiği en büyük nimet olan Kur'an'a duyulan minnettarlığı temsil eder.

Nisa Suresi 141. Ayet

"Allah, kâfirlere müminler üzerinde bir yol vermeyecektir."

Ayet, Allah'ın müminlere olan koruyuculuğunu ve kâfirlere karşı zaferi vaat ettiğini ifade eder. Bu ibare, askerlerin manevi gücünü artırmış ve zafer için ilahi bir destek mesajı taşımıştır.

Bakara Suresi 286. Ayet

"Allah, kimseye gücünün yettiğinden fazlasını yüklemez."

Allah'ın adaletini ve merhametini vurgulayan bu ayet, zor zamanlarda manevi bir teselli kaynağı olmuştur. Sancakta bulunması, Allah'ın destek ve rahmetini hatırlatmıştır.

Nur Suresi 42. Ayet

"Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır ve dönüş yalnızca o'nadır."

Bu ayet, Allah'ın mutlak egemenliği ve insanın dönüşünün yalnızca O'na olduğunu bir kez daha hatırlatır. Sancakta yer alması, manevi bir rehber olarak Allah'a tam teslimiyet mesajını güçlendirmiştir.

Kâfirun ve Kureyş Sureleri

Kâfirun Suresi: *"De ki: Ey kâfirler, sizin ibadet ettiklerinize ben ibadet etmem."*

Kureyş Suresi: *"Onları açıktan doyuran ve korkudan emin kılan bu evin Rabbine ibadet etsinler."*
Bu iki sure, İslam'ın tevhid inancını ve dini kimliğin korunmasının önemini ifade eder. Sancakta yer alarak İslam'a olan bağlılık ve teslimiyetin bir simgesi olmuştur.

Ali İmran Suresi 126. Ayet (Son Kısım)

"Yalnızca Allah katından bir zaferdir."

Bu güçlü mesaj, Allah'ın yardımını ve zaferin yalnızca O'ndan geldiğini hatırlatır. Savaş ortamında askerlerin maneviyatını güçlendiren bir unsurdur.

"Allah" Lafzı

Sancakta yer alan *"Allah"* lafzı, İslam'ın tevhid inancını, Allah'ın mutlak birliğini ve yüceliğini sembolize eder. Bu ifade, aynı zamanda bir manevi odak noktasıdır.

Euzu Besmele ve Fatıha – İhlas Sureleri

Euzu Besmele: *"Euzü billahi mineş şeytanirracim."*

Fatıha: *"Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur."*

İhlas: *"De ki: O Allah bir tektir."*

Bu dualar, İslam'ın temel öğretilerini özetleyen kutsal metinlerdir. Sancakta yer alması, manevi bir koruma ve rehberlik kaynağı olarak tasarlanmıştır.

Tarık Suresi

"Her nefis üzerinde bir koruyucu vardır."

Tarık Suresi, insanın yaratılışını ve Allah'ın her şeyi gözettiğini vurgular. Bu ayet, Allah'ın insan üzerindeki denetimini hatırlatarak askerlerin manevi destek hissetmelerini sağlamıştır.

El İzzetullah ve Elhamdülillah

Bu ifadeler, Allah'ın yüceliğini ve üstünlüğünü ifade eder. *El İzzetullah*, Allah'ın azamet ve kudretini; *Elhamdülillah* ise Allah'a duyulan övgüyü ve şükürü sembolize eder. Bu ibareler, sancakta yer alarak askerlere manevi bir güç kaynağı olmuştur.

Hakka Suresi 43. Ayet

"Bu, âlemlerin Rabbinden bir vahiydir."

Bu ayet, Kur'an'ın ilahi bir mesaj olduğunu ve insanlara Allah tarafından gönderildiğini vurgular. Sancakta yer alması, Kur'an'ın kutsallığını ve ilahi otoritesini hatırlatır.

Ala Suresi

"Rabbinin yüce adını tesbih et."

Ala Suresi, Allah'ın yaratıcı gücünü, evreni düzenleyici vasfını ve yüceliğini över. Savaş ortamında bu surenin bulunması, askerlerin Allah'a olan bağlılığını pekiştirmiştir.

Tekasur Suresi

"Çokluk yarışı sizi oyaladı."

Bu sure, dünya malı biriktirmenin aldatıcı olduğunu ve ahiretin önemini hatırlatır. Sancakta yer alması, insanları dünyevi hırslardan uzaklaştırarak manevi bir uyarı işlevi görmüştür.

Enfal Suresi 10. Ayet

"Zafer yalnızca Allah katındandır."

Bu ayet, zaferin ve yardımın yalnızca Allah'tan geldiğini ifade eder. Savaş ortamında sancakta bulunması, askerlere moral ve Allah'a güven telkin etmiştir.

Ali İmran Suresi 26 ve 27. Ayetler

"De ki: Ey mülkün sahibi Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verirsin ve dilediğinden alırsın..."

Bu ayetler, Allah'ın mülk üzerindeki mutlak otoritesini ve ilahi adaletini vurgular. Sancakta yer alması, Allah'a teslimiyeti ve kudretine olan inancı pekiştirmiştir.

Ali İmran Suresi 148. Ayet (Son Kısım)

"Allah iyilik edenleri sever."

Bu ifade, iyiliğin ve güzel ahlakın Allah katındaki değerini hatırlatır. Savaşta bu mesajın taşınması, askerlerin doğru ve dürüst bir şekilde hareket etmesini teşvik etmiştir.

Rum Suresi 17-18. Ayetler

"Hamd, göklerde ve yerde olan her şeyin Rabbine mahsustur..."

Bu ayetler, Allah'a sabah ve akşam yapılan övgü ve şükürlerin önemini vurgular. Sancakta yer alarak askerlerin manevi direncini artırmıştır.

Rum Suresi 19. Ayet

"Ölüden diriye ve diriden ölüyü çıkarır..."

Allah'ın yaratıcı gücü ve ölümlü yaşam arasındaki düzenini ifade eden bu ayet, ilahi kudrete olan inancı kuvvetlendirmiştir. Bu ibare, askerler için Allah'ın gücünü hatırlatıcı bir sembol olmuştur.⁴

Sancak Kur'an-ı Kerîmi

Sancak Kur'an-ı Kerîmi'nin tasarımı, dini ve estetik değerleri bir araya getiren ince bir işçiliği yansıtmaktadır. Özellikle Ma'kılı yazılın geometrik düzeni, nesih yazılın zarafeti ve tezhip motiflerinin zenginliği, eserin sanatsal gücünü gözler önüne sermektedir. Yazılı arasındaki helezonlar, rumiler ve klasik tezhip desenleri görsel olarak etkileyici bir güzellik oluşturmaktadır.

---

⁴ Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, çev. Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrırcı, İbrahim Kâfi Dönmez ve Sadrettin Gümüş, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2023), Rum Suresi 30/19.

Eserin rulo formu, taşınabilir ve pratik kullanım sunarak askeri sancak olarak kullanılmasına olanak sağlamıştır. Gümüş ve altın kaplama sekizgen kutuya yerleştirilmiş olması, eserin korunmasını sağlarken, ipekten yapılmış kordonuyla sancağa bağlanması, savaş meydanlarında hem manevi bir destek unsuru hem de estetik bir sembol olmuştur.

Sancak Kur'an-ı Kerîmi, İslam sanatındaki hat ve tezhip sanatının teknik ve estetik zirvesini temsil eden bir eser olarak dikkat çekmektedir. Özellikle Ma'kılı ve nesih yazılıın bir arada kullanımı, eserin estetik çeşitliliğini artırmış, dini mesajlarını daha güçlü bir şekilde aktarmasını sağlamıştır. Bu yönleriyle Sancak Kur'an'ı hem sanatsal hem de kültürel bir hazine olarak değerini korumaktadır.

Eserin önemi, sadece fiziksel özellikleri ve estetik değeri ile sınırlı kalmamaktadır. Aynı zamanda, eserin Hat tarihi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun askeri kültürü açısından taşıdığı manevi ve sembolik değer, onu özel kılmaktadır. Eser, sancak geleneğinin önemini ve bu gelenekteki Kur'an-ı Kerîm'in rolünü yansıtan eşsiz bir örnek olarak kabul edilmektedir. Müze koleksiyonundaki bu eser, Hat sanatında yazı ve motiflerin taşıdığı derin anlamları keşfetmek isteyen araştırmacılar için önemli bir kaynaktır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, sancaklar ve üzerlerindeki dini metinler, savaş alanlarında önemli bir manevi rol oynardı. Sancaklar, ordunun kimliğini ve birliğini temsil eden semboller olarak kullanılır ve genellikle askeri gücün ve maneviyatın bir ifadesi olarak kabul edilirdi. Sancak Kur'an-ı Kerîmi, bu bağlamda, Osmanlı ordusunun savaş meydanlarındaki manevi gücünü simgeleyen bir nesne olarak dikkat çeker.⁵

Yapı olarak bu tür sancaklar, savaş meydanlarında askerlerin moralini yüksek tutmak ve zafer kazanma inancını pekiştirmek amacıyla kullanılırdı. Sancaklar üzerindeki Ma'kılı yazılı ve dualar, askerlere manevi destek sağlamak ve onlara cesaret vermek amacıyla seçilmiştir. Bu yazılıın köşeli ve sert hatları, hem estetik açıdan bir güç sembolü yaratmakta hem de dini ve manevi bir anlam taşımaktadır.

Sancak Kur'an-ı Kerîmi, Hat sanatında yazının bir güç sembolü olarak kullanıldığına dair önemli bir örnek sunmaktadır. Ma'kılı yazılıın bu eserdeki kullanımı, yazının sadece estetik bir unsur olmanın ötesine geçtiğini ve dini bir sembol olarak görüldüğünü göstermektedir. Eser, aynı zamanda Osmanlı dönemine ait yazı ve süsleme tekniklerini incelemek isteyen sanat tarihçileri için de önemli bir çalışma alanı sunmaktadır.

Topkapı Sarayı Müzesi'nde sergilenen bu eser, Osmanlı döneminin dini ve askeri anlayışını ve bu anlayışın sanat üzerindeki yansımalarını anlamak için önemli bir kaynaktır. Kur'an-ı Kerîm'in sancak olarak kullanılması, Hat dünyasında dini metinlerin ve yazılıın manevi bir güç ve koruyucu olarak kabul edildiğini göstermektedir. Bu bağlamda, Sancak Kur'an-ı Kerîmi'nin sanat tarihi açısından önemi hem yazı sanatının gelişimini hem de Hat kültüründeki dini sembolizmi anlamak için derinlemesine bir bakış sunmaktadır.

Ma'kılı yazı stili, Hat hat sanatında köşeli ve sert hatlarıyla dikkat çeken bir yazı türüdür. Bu yazı stilinin E.H. 485 envanter numaralı Sancak Kur'an-ı Kerîmi üzerinde kullanılması, eserin estetik yapısının güçlü bir göstergesidir. Ma'kılı yazılı, genellikle geometrik ve simetrik bir düzen ile tasarlanmıştır. Bu düzen, yazının estetik değerini artırmakla kalmaz, aynı zamanda eserin kutsallığını ve manevi anlamını da vurgular.

Sancak Kur'an-ı Kerîmi'nde kullanılan teknik unsurlar, Ma'kılı yazının estetik ve geometrik özelliklerini küçük ölçekli tasarım alanlarında korumak için dikkatlice geliştirilmiştir. Yazı alanlarının küçük ölçülere sahip olması, Ma'kılı yazının köşeli ve sert hatlara dayalı yapısı nedeniyle uygulamada çeşitli zorluklar yaratmıştır. Bu zorlukları aşmak ve yazının düzenli bir şekilde uygulanmasını sağlamak

⁵ Salih Sabri Yavuz, "Livâü'l-Hamd," *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 11 Ekim 2024).

amacıyla kareleme sistemi tercih edilmiştir.

Kareleme sistemi, yazının simetrik ve düzenli yapısını koruyarak tasarımda bir rehberlik aracı olarak işlev görmüştür. Yazının harf yapılarının ve birleşimlerinin doğru orantılarda oluşturulması, bu sistem sayesinde mümkün hale gelmiştir. Zemin üzerindeki karelerin, yazının geometrik yapılarına uyum sağlayacak şekilde ölçeklendirilmesi, hat sanatının estetik dengesini bozmayacak bir düzen oluşturmuştur.

Kareleme sistemi, yalnızca yazının formunun düzenlenmesini değil, aynı zamanda harflerin birleşim yerlerindeki açılar ve mesafelerin doğru bir şekilde uygulanmasını da sağlamıştır. Bu sayede yazının okunabilirliği ve görsel etkisi korunmuş, yazı formlarının tasarımla bütünleşmesi sağlanmıştır. Ayrıca, tasarımın tamamlanmasının ardından kare zeminler silinmemiş, yazının bir parçası olarak bırakılmıştır. Bu teknik hem tasarımın estetik bütünlüğünü korumuş hem de yazının geometrik özelliğini vurgulamıştır.

Sancak Kur'an-ı Kerimi'nde kullanılan kareleme sistemi, Ma'kılı yazının küçük ölçülerdeki alanlarda dahi estetik ve yapısal bütünlüğünü koruyabilmesini sağlamış yenilikçi bir teknik olarak dikkat çekmektedir. Bu sistem, yazının tasarım sürecindeki işlevsel rolü ve final kompozisyondaki estetik katkısıyla, dönemin hat sanatında ileri bir teknik olarak değerlendirilmelidir.

Sancak Kur'an-ı Kerimi üzerindeki Ma'kılı yazılı dikkat çeken bir diğer özelliği, harflerin birbirine sıkı bir biçimde bağlanarak güçlü bir görsel etki yaratmasıdır. Bu düzenleme, yazının bütünlüğünü ve düzenini simgeler. Harflerin köşeli ve sert hatlarla tasarlanması, Ma'kılı yazıyı diğer yazı stillerinden ayıran temel özelliklerden biridir. Özellikle Kur'an-ı Kerim'in askeri sancak olarak kullanılması göz önüne alındığında, bu sert ve köşeli hatlar, bir güç sembolü olarak kabul edilir.

Yazının bu şekilde kullanımı, askeri sancaklara bir kutsallık atfetmekte ve sancakları manevi bir kalkan olarak kabul etmektedir. Bu bağlamda, Ma'kılı yazılı, Osmanlı İmparatorluğu döneminde savaş sancakları üzerinde dini bir koruma sağlamak ve askerlere manevi bir güç kazandırmak amacıyla tercih edilmiştir. Yazılıın içerdiği dualar ve Allah'ın isimleri, hem askerlere moral ve cesaret vermek amacıyla hem de düşman üzerinde manevi bir üstünlük kurmak için kullanılmıştır.

Sancak Kur'an-ı Kerimi üzerindeki Ma'kılı yazılı, estetik açıdan Hat sanatının geometrik ve düzen anlayışını yansıtan bir yapıya sahiptir. Hat sanatında, yazı ve süsleme motifleri genellikle bir bütün olarak ele alınır ve bu bütünlük hem görsel hem de manevi bir düzen oluşturur. Ma'kılı yazılıın geometrik yapısı, bu bütünlük ve düzen anlayışını ifade eden en önemli unsurlardan biridir.

Osmanlı döneminde özellikle askeri sancaklar ve bayraklar üzerinde kullanılmıştır. Bunun nedeni, yazılıın sert ve köşeli hatlarla tasarlanması ve bu şekilde gücü ve otoriteyi simgelemesidir. Ma'kılı yazılı, harflerin geometrik bir düzenle yerleştirilmesiyle dikkat çeker ve bu düzen, yazının hem görsel olarak etkileyici olmasını sağlar hem de eserin dini mesajını güçlendirir.

Osmanlı döneminde, askeri sancaklar ve bayraklar, sadece askeri bir sembol değil, aynı zamanda dini bir koruyucu olarak kabul edilirdi. Bu sancaklar, ordunun manevi gücünü simgeleyen kutsal nesnelere olarak görülürdü. Sancak Kur'an-ı Kerimi üzerindeki yazılı, bu bağlamda, savaş meydanlarında bir manevi kalkan görevi görmüştür.

Kur'an'daki ibareler içerdiği dini mesajlar ve dualar, askerlerin moralini yüksek tutmak ve düşman üzerinde manevi bir üstünlük sağlamak amacıyla tasarlanmıştır. Ma'kılı yazılıın sert hatları ve simetrik düzeni, bu yazılıın bir otorite ve güç sembolü olarak kabul edilmesini sağlamıştır. Bu bağlamda, yazılıın savaş meydanlarındaki manevi rolü, Osmanlı ordusunun savaş stratejilerinde ve dini inanışlarında önemli bir yer tutmuştur.

Bu yazı stili, Osmanlı dönemi Hat sanatında güçlü bir estetik anlayışı ve dini bir sembolizmi

yansıtır. Sancak Kur'an-ı Kerîmi üzerindeki yazılı hem estetik değerleri hem de dini anlamları açısından Hat sanatında önemli bir yer tutmaktadır. Bu yazılı, savaş meydanlarında manevi bir kalkan görevi görmekle kalmaz, aynı zamanda orduların birlik ve düzen anlayışını da simgeler.

Eserin fiziksel olarak taşınabilir boyutlarda olması, onun askeri birlikler arasında kolaylıkla dolaştırılmasına olanak sağlamıştır. Bu özellik, eserin savaş meydanlarında aktif bir rol oynamasına yardımcı olmuştur. Sancak Kur'an-ı Kerîm'inin üzerindeki Ma'kılı yazılı hem görsel hem de manevi açıdan bir güç sembolü olarak algılanmış ve bu yazılı, Hat ordularının manevi kimliğini pekiştiren bir unsur olarak öne çıkmıştır.

Hat tarihinde sancak ve Kur'an, askeri ve manevi unsurlar olarak birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Hat ordularında, sancaklar genellikle Allah'ın isimlerini, duaları ve Kur'an ayetlerini taşıyan kutsal nesnelere kabul edilmiştir. Bu gelenek, Hat dünyasında zafer ve başarıya ulaşmanın manevi bir destekle mümkün olduğuna dair inancın bir yansımasıdır. Sancaklar, sadece askeri bir güç simgesi değil, aynı zamanda ordunun manevi gücünü ve dini kimliğini temsil eden nesnelere kabul edilmiştir.⁶

Osmanlı döneminde, sancak ve Kur'an arasındaki bu ilişki, askeri sancakların kutsallığına verilen önemi göstermektedir. Sancak Kur'an-ı Kerîmi, bu bağlamda, hem Hat ordularının manevi bir gücü olarak kabul edilmiş hem de savaş alanlarında zafer kazanmanın bir sembolü olarak kullanılmıştır. Kur'an-ı Kerîm'in sancak olarak taşınması, orduların manevi bir güç kazanmasına ve bu gücü düşmanlara karşı bir silah olarak kullanmasına olanak sağlamıştır.⁷

Sancak Kur'an-ı Kerîmi üzerindeki Ma'kılı yazılı, savaş alanlarında hem görsel hem de manevi bir etki yaratmak amacıyla seçilmiştir. Bu yazılı, sert ve köşeli hatlarıyla bir güç ve otorite simgesi olarak kabul edilir. Yazılıın içeriği, genellikle Allah'ın isimleri, dualar ve Kur'an ayetlerinden oluşur. Bu, Ma'kılı yazılıın sadece bir süsleme unsuru olarak değil, aynı zamanda dini bir koruma ve manevi bir güç kaynağı olarak kabul edildiğini gösterir.

Sancak Kur'an-ı Kerîmi'nin Tasarım ve Kompozisyon düzenleri

1. Kare ve dikdörtgen formda iki tasarım yer almaktadır. Kare tasarımda, Nur Suresi'nin 42. ayeti sağ köşeden başlanarak merkeze doğru helezon şeklinde işlenmiştir. Dikdörtgen tasarımda ise Hakka Suresi'nin 43. ayeti sağ alt köşeden başlayan, birbirine bakan iki satır halinde tasarlanmıştır.
2. Kare formda bir tasarım uygulanmıştır. Tasarımın iç kısmında büyük ebatta altınla doldurulmuş "Elhamdülillah" ibaresi yer almaktadır. Bu ibareden kalan harf boşluklarına ise daha küçük boyutta ma'kılı yazı ile iki satır halinde tasarım yapılmıştır. Elhamdülillah ibaresi nin kalan harf boşluklarında İnşirah ve NAsr surelerinin tamamı karşılıklı birbirine bakacak şekilde düzenlenmiştir.
3. Merkezde kare formda bir tasarım, kenarlarda ise dikey formda dikdörtgen tasarımlar bulunmaktadır. Kare formdaki tasarımda Müminun Suresi'nin 97. ayeti sağ köşeden başlanarak merkeze doğru helezon şeklinde işlenmiştir. Dikey dikdörtgen tasarımlarda ise Fil Suresi'nin 1, 2, 7 ve 8. ayetleri birbirine bakan iki satır halinde yer almaktadır.
4. Tarık Suresi'nin tamamı, belli boyutlarda uzun ve kısa formlarda üst üste gelecek şekilde, iki satır halinde dikdörtgen tasarımlara işlenmiştir. Tasarım, üst taraftaki dikdörtgen şekilden başlayarak aşağı doğru devam edip en son satırdan tekrar yukarı

⁶ Yavuz, "Livâü'l-Hamd".

⁷ Yavuz, "Livâü'l-Hamd"

yönde ilerlemekte ve başladığı noktada sonlanmaktadır.

5. Bir önceki tasarımın devamı olan bu çalışmada, yanlarda dikey olarak yerleştirilmiş dikdörtgen formlarda Fil Suresi'nin 3, 4, 5 ve 6. ayetleri iki satır halinde işlenmiştir. Orta kısımda 45 derecelik açıyla kare formda bir tasarım yer almakta olup, burada Enfal Suresi'nin 10. ayeti bulunmaktadır.
6. Kare formda bir tasarım uygulanmıştır. İç kısımda büyük ebatta altınla doldurulmuş "El izzetullah" lafzı yer almakta, bu ibareden kalan harf boşluklarına ise daha küçük boyutta ma'kılı yazı ile şu metinler işlenmiştir: 1. Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm, 2. Fil Suresi, 3. Asr Suresi, 4. Ya Mütekebbir, 5. Besmele.
7. Yanlarda dikey olarak yerleştirilmiş dikdörtgen formlarda Kadir Suresi'nin 1, 2, 7 ve 8. ayetleri, yukarıdan aşağıya doğru iki satır halinde tasarlanmıştır. Orta kısımda ise 45 derecelik açıyla yerleştirilmiş kare bir tasarım bulunmaktadır.
8. A'lâ Suresi'nin tüm ayetleri, belli boyutlarda uzun ve kısa formlarda üst üste gelecek şekilde iki satır halinde dikdörtgen tasarımlara işlenmiştir. Tasarım, üst taraftaki dikdörtgen şekilden başlayarak aşağı doğru devam etmekte, en son satırdan tekrar yukarı doğru ilerleyip başladığı noktada sonlanmaktadır.
9. Tablonun 7. bölümünün devamı niteliğindeki bu tasarımda, yanlarda dikey olarak yerleştirilmiş dikdörtgen formlarda Fil Suresi'nin 3, 4, 5 ve 6. ayetleri iki satır halinde işlenmiştir. Orta kısımda 45 derecelik açıyla kare bir tasarım yer almakta olup, burada farklı bir düzenleme bulunmaktadır.
10. Kare formda, 45 derecelik açıyla yerleştirilmiş bir tasarım bulunmaktadır. Bu tasarımda Nur Suresi'nin 42. ayeti, sağ köşeden başlayarak dıştan içe doğru helezon formunda işlenmiştir.
11. Kare formda bir tasarım uygulanmıştır. İç kısımda büyük ebatta altınla doldurulmuş "Allah" lafzı yer almakta, bu ibareden kalan harf boşluklarına daha küçük boyutta ma'kılı yazı ile şu metinler işlenmiştir: 1. İhlas Suresi, 2. Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm, 3. Fatıha Suresi, 4. Kadir Suresi, 5. Euzu Besmele.
12. Tasarımda yuvarlak formda iç içe iki daire bulunmaktadır. Daireler, iki satır halinde birbirine bakacak şekilde düzenlenmiştir. Merkezde ise 45 derecelik açıyla kare bir form yer almakta olup, burada Ali İmran Suresi'nin 68. ayetinin son kısmı bulunmaktadır. Daire tasarımı ise Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm, Felak ve Nas Sureleri işlenmiştir.
13. Kare form ile başlayıp üst üste dört adet dikdörtgen yerleştirilerek oluşturulan tasarımda Haşr Suresi işlenmiştir.
14. Kare formda, 45 derecelik açıyla yerleştirilmiş bir tasarım bulunmaktadır. Bu tasarımda Duhan Suresi'nin 38. ayeti sağ köşeden başlayarak dıştan içe doğru helezon formunda işlenmiştir.
15. Tasarım, yatay ve dikey yönde belli aralıklarla yerleştirilmiş dikdörtgenlerden oluşmaktadır. Küçükten büyüğe doğru dört farklı boyutta dikdörtgen, ardından yan yana aynı boyutlarda dört uzun dikdörtgen, en altta ise küçülerek yerleştirilmiş yatay dikdörtgenler bulunmaktadır. Tasarımda en üst kısımdan başlayarak yatay dikdörtgenlere Tekasur Suresi işlenmiştir.
16. Kare form ile başlayıp üst üste dört adet dikdörtgen yerleştirilerek oluşturulan

tasarımda Haşr Suresi'nin devamı işlenmiştir.

17. Yuvarlak formda, iç içe iki daire tasarımı bulunmaktadır. Daireler, iki satır halinde birbirine bakacak şekilde düzenlenmiştir. Merkezde ise 45 derecelik açıyla kare bir form yer almakta olup, burada Ali İmran Suresi'nin 26, 27 ve 148. ayetleri ile Rum Suresi'nin 17, 18 ve 19. ayetleri işlenmiştir.
18. Merkezde kare form tasarımda Ayete'l Kürsi işlenmiştir. Tasarım, sağ alt köşeden başlanarak helezon formunda ilerleyip başladığı noktada sonlanmaktadır. Karenin dış kısmında çerçeve formunda, sağ alt köşeden besmele ile başlayarak Kafirun ve Kureyş Sureleri işlenmiştir.

SONUÇ

Sancak Kur'an-ı Kerîmi, İslam sanatının estetik ve teknik birikimini bir araya getiren hem dini hem de sanatsal değeri yüksek bir eserdir. Bu çalışmada, eserin fiziksel özellikleri, yazım teknikleri ve kullanılan süsleme unsurları detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Özellikle Ma'kılı yazının uygulanmasında kullanılan kareleme sistemi ve yazının geometrik düzeni, eserin teknik ustalığını ortaya koymaktadır.

- ♦ Küçük boyutlu tasarım alanlarında Ma'kılı yazının uygulanabilmesi için kullanılan kareleme sistemi, yazının estetik ve geometrik yapısını korumada etkili bir yöntem olarak öne çıkmaktadır. Bu sistem, harflerin ve birleşimlerin simetrik ve düzenli bir şekilde yerleştirilmesini sağlarken, yazının karakteristik köşeli hatlarının belirginleşmesine olanak tanımıştır.
  - ♦ Ma'kılı yazı tasarımında, genellikle karşılıklı iki satır düzeni kullanılarak kapalı bir tasarım şekli oluşturulmuştur. Bu düzen, her iki satırın birbirinin devamı olmaktan ziyade, ilk ayetin yazılmasının ardından tasarımın yukarıdan aşağıya yönelerek tekrar ilk ayetin başladığı noktada sonlanması şeklinde uygulanmıştır. Ancak bu düzenleme, yazının okunmasında bazı zorluklara yol açmıştır. Özellikle bazı ibarelerde noktaların kullanılmaması, harflerin ayırt edilmesini güçleştiren bir unsur olarak dikkat çekmektedir.
  - ♦ Ma'kılı yazı tasarımlarında genellikle kare veya dikdörtgen gibi köşeli geometrik şekiller tercih edilmiştir. Ancak, daire şeklinin kullanıldığı tasarımlar, uygulama açısından farklı teknik zorluklar ortaya koymaktadır. Küçük boyutlu alanlarda, daire şeklinin zemine kareleme sistemine uyarlanması zorlu bir süreç gerektirmektedir. Özellikle, daire şeklinin merkeze doğru daralan yapısı, birim karelerin boyutlarının küçülmesine ve tasarımın düzenli bir şekilde oluşturulmasında zorluklara neden olmaktadır.
  - ♦ Tasarımlarda gözlemlenen kusursuz uygulamalar ve düzenlemeler, bu teknik güçlüklerin ustalıklı aşıldığını göstermektedir. Bu durum, Ma'kılı yazının estetik ve teknik prensiplerinin, küçük alanlarda dahi ne denli incelikte uygulanabildiğini ve yazının sanat değerini koruyabildiğini ortaya koymaktadır.
- ♦ Parşömen, siyah mürekkep, altın ve renkli boyaaların bir arada kullanımı, eserin hem dayanıklılığını hem de estetik değerini artırmıştır. Özellikle altın ve mavi renklerin kullanımı, eserin görsel etkisini güçlendiren unsurlar olarak öne çıkmaktadır.
- ♦ Helezonlar, rumiler ve klasik tezhip desenleri gibi süsleme unsurları, yazının ve kompozisyonun bir parçası olarak estetik bütünlüğü sağlamış; eserin sanatsal zenginliğini artırmıştır.

- ◆ Eserin rulo formunda tasarlanması, taşınabilirliğini ve savaş meydanlarında bir sancak olarak kullanılabilirliğini mümkün kılmıştır. Aynı zamanda üzerindeki ayet ve ibareler, dini ve manevi bir koruma aracı olarak işlev görmüştür.
- ◆ 9 cm genişliğinde bir alanda bu kadar sanatlı ve kusursuz bir tasarımın uygulanması hem eserin mükemmeliyetini hem de kullanım amacının ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Bu boyutlarda böylesine incelikle hazırlanmış bir eserin varlığı, dönemin sanatçı ve hattatlarının yüksek teknik becerilerinin bir kanıtıdır.

Öneriler

Dijital Arşivleme ve Görselleştirme

Sancak Kur'an-ı Kerîmi'nin yazım teknikleri ve süsleme unsurlarının ayrıntılı bir şekilde dijital olarak belgelenmesi, eserin korunmasına ve gelecekteki çalışmalar için bir referans kaynağı oluşturulmasına katkı sağlayacaktır.

Ma'kılı Yazı Üzerine Teknik Çalışmalar

Ma'kılı yazının geometrik düzeninin ve kareleme sisteminin diğer hat sanatlarında nasıl uygulanabileceğini araştırmak, bu yazının estetik ve teknik potansiyelini daha geniş bir bağlamda değerlendirebilir.

Sanatsal Tekniklerin Eğitimde Kullanımı

Kareleme sistemi ve Ma'kılı yazının yapısal özelliklerinin, hat sanatında eğitim gören öğrenciler için bir yöntem olarak öğretilmesi, bu tekniğin korunmasına ve yaygınlaştırılmasına katkı sağlayabilir.

Uluslararası Sergiler

Sancak Kur'an-ı Kerîmi, uluslararası düzeyde sergilenerek, İslam sanatının estetik ve teknik zenginliklerinin daha geniş kitleler tarafından tanınması sağlanabilir.

Koruma ve Restorasyon Çalışmaları

Eserin mevcut durumunu koruyabilmek için düzenli bakım ve restorasyon çalışmaları yapılmalı, özellikle altın ve parşömen gibi hassas malzemelerin uzun ömürlü kalmasını sağlayacak yöntemler geliştirilmelidir. Aynı zamanda akademik olarak farklı disiplinlerde, birçok alandan değerlendirerek, akademik seminerler ve atölyelerle toplumda farkındalık oluşturulmalı, yeni nesil restoratörlerin yetiştirilmesi için burs programları hayata geçirilmelidir. Dijital arşivleme ve 3D replikasyonlarla eserin uzun vadeli erişimi sağlanmalı, ulusal ve uluslararası fon kaynaklarıyla finansman oluşturulmalıdır. Bu bütüncül yaklaşım, eserin hem sanatsal hem de tarihi değerini koruyarak geleceğe taşınmasını sağlayacaktır. Bu öneriler, Sancak Kur'an-ı Kerîmi'nin sanatsal ve teknik değerini daha geniş bir bağlamda anlamak ve bu eseri geleceğe taşımak için bir yol haritası sunmaktadır. Eser hem dönemin sanatçılarına hem de İslam sanatının estetik zirvelerine ışık tutan eşsiz bir miras olarak değerlendirilmektedir.

REFERANSLAR

- Bakırer, Ömür. “Kûfi Yazıda Geometrik Yorumlar Üzerine Bir Deneme,” Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi 1 (1982), 1-20.
- Bakırer, Ömür. “Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Mimarisinde Taş ve Tuğla İşçiliği”. Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı. mlf. Nejat Diyarbekirli. 255-280. İstanbul: İşbankası Kültür Yayınları, 1993
- Enveroğlu, İlham. “Ma’kûli Yazıların Tasarım Özelliklerine Yapısalcı Yaklaşım”, VII. Uluslararası Türk Kültürü, Sanatı ve Kültürel Mirası Koruma Sempozyumu/Sanat Etkinlikleri, 265-271. Bakü-Azerbaycan: Anka Basım-Yayım, 2013.
- Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir. çev.Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrı, İbrahim Kâfi Dönmez ve Sadrettin Gümüş. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 9.Baskı, 2023.
- Memmedov, Hudu. *Nahişların Yaddaşı*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1994.
- Yavuz, Salih Sabri. "Livâü'l-Hamd." *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 17 Ekim 2024.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/livaul-hamd>
- Yazır, M. Bedreddin. *Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli I*. 1981.